

Biciklizéseink Mahlerrel

Aaron Blumm-mal és Orcsik Rolanddal Mikola Gyöngyi beszélget

Jó estét kívánok! Két író van a színpadon, de én meg sem kíséreltem közös pontokat keresni a könyveikben, részben mert az egyik próza, a másik vers, de talán ez a legkisebb különbség, ami kettejük között van. Nagyon különböző szerzői világokról van szó, próbálkozhatnék esetleg biciklis motívumokat keresni a Mahlerben – egy van –, esetleg zenei motívumokat a Biciklizéseinkben, de azt hiszem, izgalmasabbak lesznek a különbségek. Aaron Blumm könyve, a Biciklizéseink Török Zolival először blogként jelent meg, ott olvastam először, és már akkor elkezdtem gondolkodni azon, hogy a biciklizésnek mint motívumnak itt, a Vajdaságban milyen kitüntetett szerepe, mitikus jelentősége van, majdhogynem fétistárgyként kezelik. Ha belegondolunk, a vajdasági magyar irodalom születése is a biciklihez kötődik, hiszen Szenteleky Kornél biciklivel járta a környéket, és így szerzett kéziratokat a Kalangyának. De nemcsak a magyar irodalomban van ilyen fontos szerepe, hanem a szerbben is, mindenekelőtt például Svetislav Basara Feljegyzések a biciklistákról című regényében.

Honnan az ötlet, miért ilyen kitüntetett jelentőségű számodra a biciklizés?

Aaron Blumm: Az ötlettel kezdeném: utánanyomoztam, mert számomra sem volt világos, hogyan is indult az egész, miért lett bicikli, miért lett Török Zoli. Odáig sikerült visszafejtenem, hogy egyszer munkaidő közben az unokaöcsém bejelentkezett skype-on, az volt a problémája, hogy dolgozatot kellett írnia magyarórára, javasoljak valami ötletet, és ott, munka közben, anélkül, hogy gondolkodtam volna, egyszerűen átküldtem neki ezt a címet. Török Zoli és a biciklije valahogy a tudatallatiból jött elő, sajnos, az a skype-olás elveszett, így a részleteket már nem fogom soha megtudni. A lényeg, a címet én találtam ki, de nem én írtam először *Biciklizéseket*, ahogy aztán a többi szöveget sem mind én írtam. Blog pedig azért lett belőle, mert egyszer csak észrevettem – ezt úgy mondom, hogy senkit sem szeretnék megsérteni –, körülöttem mindenki blogot ír, és nekem a háziasszonyok műfajaként jött le ez a dolog: sütöttem egy kis kalácsot, lefényképezem, felteszem a netre, odaírom mellé a receptet. Egy idő után

elkezdte mozgatni a fantáziám, irodalmilag ezt hogyan tudnám hasznosítani, hogyan működne ez az én süteményeimmel. A Török Zolis blogot megelőzte egy *boldogasszony* című, amely különböző idézetekből épült fel, és már akkor megtetszett, hogy követni lehet, kik olvassák, rögtön jönnek a visszajelzések, a kommentek. Ez részben felidézte azt a korszakot, amikor elkezdtünk dombosi történeteket írogatni Szerbhorváth Gyurival és Mirnics Gyulával, ott volt valami hasonló érzés, megírtad a történetet, kinyomtattad, gyorsan szaladtál át a szomszédba, a másik elolvasta, továbbírta, vagyis ott is volt egy azonnali visszacsatolás. Így lett a blog, és így lett a bicikli, később persze én is meglepődve vettem észre, milyen gazdag kultúrtörténete van a kerékpározásnak.

Amikor az ember ezeket a szövegeket olvassa, nemcsak az egyes fejezetekben, hanem a könyv egész szerkezetében is ráismer a biciklizésre. Állandóan forog a kerék, eleinte azt hisszük, az elbeszélő egy nő, aki a Török Zoliba szerelmes, aztán kiderül, lehet, hogy férfi, lehet, hogy a Török Zoli valójában ő, aztán az is kiderül, talán mégsem ő a Török Zoli, talán nincs is biciklije. Ez egy rendkívül elbizonytalanító szöveg, amikor még blogként olvastam, nyomozást kellett folytatnom, ki is az, aki itt biciklizik, ki is az, aki beszél. És van még egy allúzió: Csáth Egy elmebeteg nő naplóját is felidézte bennem, az a lehetőség is felmerült, hogy egy elmebeteg, skizofrén valaki beszél. Ilyen előzmény is van?

AB: Először is visszatérnék a biciklire, vagyis a kerékpárra. Gondolkodtam rajta, és arra jutottam, hihetetlenül zseniális a nyelv, a lehetőségei, hogy mi minden lehet benne egy-egy szóban. A kerékpár – a kerék, vagyis a kör, a tökéletes forma megkettőződve – a tökéletes szerelem jelképe is lehet. Hogy ki, hol és mikor beszél, számomra is sokszor meglepő volt, a blogírás kezdetén én magam sem tudtam, egy nő beszél belőlem, azt sem tudtam, kicsit zavarodott ez a nő, miközben újraolvastva látni, már az első feljegyzésben benne van, hogy baj van a rövid távú memóriájával, utólag láttam, tényleg vannak vele bajok. Az elbizonytalanítás végig szándékos volt, a blog elsődleges olvasói, vagyis a környezetem folyamatosan a bizonyosságot kereste, csak referenciálisan tudta olvasni a szövegeket, mindig be akarta határolni, ki is ez a Zoli, ki ez a Klára, aki néha maga is megtéved, és Ágnesnek nevezi önmagát. Az elbizonytalanításra azért is szükség volt, hogy világos legyen, mindegy, hogy hívják a nőt. Török Zoli esetében más volt a helyzet, nála fontos volt a név, de erre is már csak a szöveg írása közben döbrentem rá, hogy Török is, Zoli is, és végül is előjött a török vonal, a hárem, a török szultán, akinek aztán tényleg a világ összes kincse a birtokában lehet, a világ összes nője között válogathat, de ha nincs meg az az egy, akit igazán szeret, akkor teljesen mindegy, hogy ő a világ ura.

Rolandot kérdezném a Mahler letöltve című kötetéről. Van egy álmom, egy álomleírás az egyik versben, és a szegedi kötetbemutatón elmondtad, ezt az álmot magyarul álmodtad, de a versben a poétikai megfelelés miatt szerbül beszélsz az álombeli figura. Te milyen nyelven álmodsz? Magyarul vagy szerbül?

Orcsik Roland: Három vagy négy nyelven is szoktam álmodni. Legtöbbször magyarul, aztán szerbül, de voltak már szlovén, német nyelvű álmaim is. Az írásaiban ragaszkodom ahhoz, hogy magyarul írjak, úgy érzem, ezen a nyelven tudom leginkább megfogalmazni azokat a lehetőségeket, amelyeket a nyelv felmutat. Bár ki tudja, tán szerbül is menne, viszont a magyar nyelv mellett döntöttem. Egy olyan magyar nyelv mellett, amelyben elférnek a szerb szavak is. Nem vagyok meggyőződve arról, hogy a nyelv, amin írok, valamiféle kizárólagossággal bírna számomra, hogy ne lenne hely benne a másik számára. Ilyen értelemben nem hiszek a Blut und Boden filozófiában, hogy a talaj és a vér megkérdőjelezhetetlen monokulturális tényező lenne. Az én esetemben a talaj és a vér is több elemből tevődik össze.

Akkor kezdtem el igazán magyarul tanulni, amikor áttelepültem Magyarországra, 1992-ben, mert a magyarul tanulni nálam az írással függ össze. Amikor pedig elkezdtem verseket írni, egy új nyelvet kellett megtanulnom, pontosabban létrehoznom.

Mielőtt átmentél Magyarországra, írtál valamit szerbül?

OR: Maximum édesanyámnak, hogy mit főzzön, ha hazajövök az iskolából.

Akkor mondhatjuk azt, hogy magyarul vagy író?

OR: Da.

Nálad Mahler a központi szereplő, hozzá kapcsolódóan lehet értelmezni a verseket. Azért választottál zenészt, mert ott a nyelv ilyen értelemben nem kérdéses? A zene egy univerzális nyelv, nem speciálisan röghöz kötött?

OR: A kötet verseit nemcsak Mahler figurájához, életrajzához, zenéjéhez viszonyulva lehet értelmezni, bár kétségtelen, hogy ez az egyik meghatározó, és a kötet címe felől irányítottnak tűnő olvasói eljárás. Ugyanakkor több olyan vers van a kötetben, amely nem kapcsolódik konkrétan a megidézett zeneszerző világához, ebben az esetben azt is mondhatjuk, a mahleres versek ennek a másik rétegnek köszönhetően kaphatnak helyet a kompozícióban. A két réteg hat egymásra, átszövi egymást, az olvasó pedig sokféleképpen olvashatja a könyvet. A cím, *Mahler letöltve*, a zeneszerző világának átalakítására, torzítására is utalhat, s jelzi, nemcsak az a fontos, akit letöltöttek, hanem az is, aki nem jelenik meg a fókuszban,

az, aki elvégzi a letöltést. A cím az egyféleképpen olvashatóságot is provokálja.

A zene valóban azzal kecsegtet, hogy univerzális nyelv akar lenni, ám ez nem minden esetben van így. Például nem mindenki számára érdekes Mahler zenéje. A versírás szempontjából a zenére való rezonálás bonyolult viszonyulást jelent számomra. Amikor zenét hallgatunk, nem kell ismerni a zene történetét, nem kell tanulmányokat folytatni, hogy hasson ránk pl. Mahler valamelyik zeneműve. A zenét nagyon sokféleképpen hallgatjuk, sokszor úgy is, hogy nem is tudunk róla. Amikor én verset kezdek írni, akkor az olyan feszültséget hoz létre bennem, hogy folyamatosan azzal szembesülök, nekem nincs nyelvem, a bennem lévő feszültségnek nincs formája, mindezt meg kell alkotni. Így indultam el azzal a vággyal, hogy a saját nyelvemen írjam meg, alkossam újra az „én Mahleremet”.

Azért is nagyon érdekes a választás, mert Mahler világa olyan világ, ami még egyben van a pusztulás előtt, igaz, már megjelennek benne az elkövetkező katasztrófa csírái. Ugyanakkor ez mégiscsak egy diadalmas zene, rendkívül erős, rendkívül hatásos. Nagyon erős feszültség jelenik meg benne, maga az erő. Számodra a mahleri művészetfelfogás a vágy tárgya? Szeretnél volna ilyet írni, ilyet létrehozni? Küzdesz azzal, hogyan lehet ezt a költészetben megvalósítani? Vagy pedig pont az a feszültség az érdekes, hogy meg lehet-e ezt ma csinálni?

OR: Izgalmas a meglátásod, de én magamban ezt nem gondoltam át ilyen tudatosan. Ugyanakkor rezonálnak az érzéseim arra, amit mondasz... Az egészben ott ólálkodik a kényelem veszélye is. Van egy zeneszerző, aki elismert, a zenei világának, a művészetének megvan a kanonikus helye, és akkor jövök én, aki nem elismert, nincs meg a kanonikus helyem, és akkor egy nagy előd árnyékából próbálok kipislantani, annak a fordítási folyamatnak köszönhetően, hogy verssé alakítottam a zene élményszerűségét. S ott a kukackodó kérdés: vajon a verseim csupán azért figyelemre méltók, jók, mert Mahlerről írtam őket? Ha csak ezért, akkor ez olyan, mintha bárkiről írtam volna, Zorica Brunclikról, Cicciolináról, bárkiről, akinek a népszerűsége mögé bújva valakit ünnepelek. Ennél önzőbb vagyok: én azt akarom, hogy engem ünnepeljenek. Milyen kár, hogy ennek megtapasztalásához kevés egy élet. Vagy éppen szerencse?

Ha teljesen más-más vonatkozásban is, de az identitás széthullásának képzete mindkettőtöknél előjön. Miért problémás számotokra az identitás, hogyan hívódnak elő írás közben a darabokra hullott identitásformák?

AB: Úgy gondolom, ez mindenféleképpen összefügg azzal, hogy határon innen, illetve határon túl, vagyis határok között élünk, és elég sok bizonytalanság van az életünkben. A hősnőm számára is folyamatosan bi-

zonytalan, létezik-e a Zoli, vagy nem. Miközben a falak is az ő nevét visszahangozzák, mindenki arról próbálja meggyőzni, csak képzelődik, hogy teljesen bizonytalan a Zoli létezése. Számomra is rengeteg bizonytalanság van a szöveggel kapcsolatban, az egyik olvasóm, aki először a blogon olvasta, és nem értette, abban reménykedett, majd a könyv olvasása után megérti a lényegét, de sajnos, nem jött össze neki. Megvigasztaltam, hogy én sem tudom, ki a gyilkos, ez nem egy bűnügyi regény, hogy kiderüljön a végére. De az életünk is ilyen, a valóságunkban sem derül ki sokszor, kik is voltak a gyilkosok.

OR: Az identitás bizonytalansága és ezáltal a verseskötet identitásának bizonytalansága bennem is többször felmerült, viszont én erőt merítettem abból a széthullásból, amely Mahler életét is átrázta. Ebből tudtam valamit létrehozni, ami versként működik. Elhangzott, hogy diadalmas a zenéje, ám ez egyébként nem volt mindig így, a 60-as években vált igazán népszerűvé Leonard Bernsteinnek köszönhetően. Engem Mahler figurája is vonzott, olvasásaim során érdekfeszítő kalandregénnyel találkoztam. Mahlernek igen összetett identitása volt, zsidó–morva származású, németül beszélt, az egész világot bejárta. A zenéjében is érzem ezt az összetettséget. Mahler esetében ez a világ megértésének vágyában is megmutatkozik. Van-e Isten, mi ez az egész, játék vagy pusztán vicc? Van-e felelősség, van-e moralitás, számít-e ez egyáltalán? Ezek a kérdések mind-mind fontosak lehetnek, ha a zenéjét hallgatjuk. De el is felejthetjük őket, hiszen Mahler is elvetette egy idő után a programzene elvét.

Közös pont, hogy Blummnál biztosan van a szerelem, a könyv eléri ezt a hatást, ugyan semmit nem tudunk, de ott van az a rezgés, szinte szerelmes lesz tőle az ember, Roland könyvében pedig egyvalami biztos, hogy van a zene. Ott a diadalmas Mahler, és nagyon sokszor megjelenik a sárga avar motívuma, ami alá be lehet bújni, vagyis ha másért nem, akkor a zenéért megéri élni, a zenébe vissza lehet húzódnni, ebben a vonatkozásban igazából nincs kétely. Vagy nem jól látom?

OR: Ilyen szempontból nem gondoltam át ezt. Egyébként az én könyvemben is van szerelem. Többek között ez az a másik, nem feltétlenül Mahlerhez kapcsolható réteg, noha persze össze is függhet a kettő, hiszen Mahler és felesége, Alma viszonyát is körbeszimatoltam. A zene, akár az ópium, az eksztázis: előtör, aztán eltűnik. Maga a versírás is ópium, az ember megittasul saját nyelvi tükörképétől, ám hamar megtapasztalhatja az illuzorikusságát, mert olykor akár egy fülvakarás is elég, hogy kibillenjek a bizonyosságból. A kétely farkas, a bizonyosság bárány, néha azonban szerepet cserélnek. Ki ítéli meg, melyik az erősebb?